

Parerga și paralipomena

Arthur Schopenhauer s-a născut la Danzig pe 22 februarie 1788. Datorită averii moștenite de la tatăl său, a putut duce multă vreme o viață lipsită de griji, dedicându-se filozofiei. După studii de medicină și științe ale naturii la Göttingen, întrerupte curând, își obține în 1813 titlul de doctor în filozofie la Jena, cu lucrarea *Despre împătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente*. La sfatul îndrumătorului său de doctorat, filozoful sceptic Gottlob Ernst Schulze, îi citește pe Platon și Kant. În 1811 audiază cursurile lui Fichte la Berlin, fiind mai degrabă dezamăgit. Prin mama sa, Johanna Schopenhauer, scriitoare cunoscută în epocă, tânărul Arthur reușește să-l cunoască personal pe Goethe, care îi va fi o vreme partener de discuții pe teme de teorie a culorilor. Publică în 1816 scrierea *Despre vază și culori*. La începutul anului 1819 apare *Lumea ca voință și reprezentare*, cartea sa cea mai importantă. Imediat după apariția ei, Schopenhauer pleacă într-o călătorie în Italia, pentru ca, în 1820, să se înscrie ca docent privat la Universitatea din Berlin, profesând doar puțină vreme (dar rămânând înscris formal până în 1831). Concurența fâțișă pe care încearcă să i-o facă lui Hegel în fața studenților, programându-și cursul în aceeași zi și la aceeași oră cu acesta, se termină cu o înfrângere. Hegel va muri de holeră în 1831, iar Schopenhauer părăsește la rândul-i Berlinul de frica bolii, mutându-se la Frankfurt. În 1839, scrierea sa *Despre libertatea voinței* este premiată de Academia norvegiană și va apărea în 1841 împreună cu o altă scriere, căreia premiul îi fusese însă refuzat, intitulată *Despre fundamentul moralei*. În 1851 apar *Parerga și paralipomena* (titlu care poate fi tradus cu „Scrieri lămuritoare și întregitoare ale operei mele“). Acestea îi aduc celebritatea, publicul acordând acum atenție, retrospectiv, și cărții sale de tinerețe. E totodată momentul în care Schopenhauer se vede înconjurat și de discipoli. Pe aceștia îi numește, fără vreo reținere, „apostolii“ și „evangheliștii“ săi. A fost pe deplin convins de valoarea sistemului său, spunând că „va veni timpul în care cel ce nu va ști ce anume am spus eu cu privire la un anume lucru va fi considerat pur și simplu un ignorant“. Moare de pneumonie la 21 septembrie 1860, la Frankfurt.

Arthur Schopenhauer

Parerga și paralipomena

Scrieri lămuritoare și întregitoare ale operei mele

VOLUMUL II

Traducere din germană și note
de Vladimir Lazurca

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Filotheia Bogoiu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

Arthur Schopenhauer
Sämtliche Werke
hrsg. von Paul Deussen, Bd. IV, München, R. Piper & Co., 1913

© HUMANITAS, 2023, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Schopenhauer, Arthur
Parerga și paralipomena: scrieri lămuritoare și întregitoare ale operei mele /
Arthur Schopenhauer; trad. din germană de Vladimir Lazurca. –
București: Humanitas, 2021-
6 vol.
ISBN 978-973-50-7167-7
Vol. 2. – 2023. – ISBN 978-973-50-7868-3
I. Lazurca, Vladimir (trad.)
14(430) Schopenhauer, A.
929 Schopenhauer, A.
821.112.2-96=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Notă asupra ediției

Traducerea de față a fost realizată după textul german al lucrării *Parerga und Paralipomena: Kleine philosophische Schriften*, publicată pentru întâia oară în două volume la Berlin, în noiembrie 1851, la A.W. Hayn. Ediția pe care am folosit-o este *Arthur Schopenhauers sämtliche Werke*, vol. IV, editată de Paul Deussen și tipărită la editura Piper & Co. din München, în 1913; de asemenea, am consultat și ediția apărută sub îngrijirea lui Arthur Hübscher (1938, 41988).

În ceea ce privește notele de subsol, cu * au fost marcate notele lui Schopenhauer din ediția princeps (1851), iar cu † adnotările sale din *Handexemplar*, precum și notele sale preluate în edițiile postume ale lucrării, editate de Julius Frauenstädt în 1862, respectiv 1874. Notele traducătorului, împreună cu trimiterile la traducerile românești ale textelor citate, au fost semnalate cu ^{a)}, ^{b)}, ^{c)} etc. Pentru alcătuirea notelor mi-a fost de folos ediția engleză tradusă și editată de Sabine Roehr și Christopher Janaway (Cambridge University Press, 2014), precum și ediția lui Wolfgang Freiherr von Löhneysen (Cotta–Insel, 1963, 31987). Intervențiile traducătorului au fost plasate între paranteze drepte, pentru a le distinge de cele ale autorului, rămase între paranteze rotunde. Pentru comoditatea lecturii, traducerile citatelor din greacă, latină, engleză, franceză sau spaniolă au fost puse, în text, între paranteze drepte. Toate traducerile neatribuite îmi aparțin.

Aș dori, la urmă, să-i mulțumesc doamnei Filotheia Bogoiu pentru atenția dedicată verificării textului și pentru sugestiile prețioase referitoare la traducere.

Traducătorul

PARERGA ŞI PARALIPOMENA

DESPRE FILOZOFIA DE UNIVERSITATE

Ἡ ἀτιμία φιλοσοφία διὰ ταῦτα προσπέπτωκεν ὅτι οὐ κατ' ἀξίαν αὐτῆς ἄπτονται· οὐ γὰρ νόθους ἔδει ἄπτεσθαι, ἀλλὰ γνησίους.

[„Din această pricină a căzut filozofia în greșeala de acum, dar și în discredit [...], pentru că oamenii nu mai au de-a face cu ea cum se cuvine; căci n-ar fi trebuit să aibă de-a face cu ea bastarzi, ci copiii legitimi.“^{a)} — Platon, *Republica* VII [535 c].

^{a)} Trad. Andrei Cornea în Platon, *Opere*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, vol. V, p. 339.

Că filozofia este predată în universități îi este desigur prielnic într-un chip felurit. Ea capătă astfel o existență publică, iar stindardul ei este înfipt în fața ochilor oamenilor; astfel că existența ei este readusă aminte mereu și se face remarcată. Însă folosul principal de aici va fi că multe capete tinere și destoinice îi vor face cunoștința și vor fi deșteptate la studiul ei. Totodată, trebuie să admitem că cel care are talent pentru filozofie, și tocmai de aceea are nevoie de ea, ar putea-o întâlni și cunoaște și pe alte căi. Căci cei care se iubesc și s-au născut unul pentru celălalt se găsesc cu ușurință: sufletele înrudite se salută deja de la depărtare. Căci orice carte a unui filozof autentic care va cădea în mâna unui astfel de individ îl va însufleți mai puternic și mai eficace decât o poate face prelegerea de toate zilele a unui filozof de catedră. De asemenea, s-ar cuveni ca Platon să fie citit cu sârguință în gimnazii, întrucât el este stimulentele cel mai eficace al minții filozofice. Dar, în genere, am devenit treptat de părere că folosul pomenit al filozofiei de catedră este precumpănit de paguba pe care filozofia ca profesie o aduce filozofiei ca liberă investigare a adevărului, sau pe care filozofia în serviciul guvernării o face filozofiei în slujba naturii și a omenirii.

În primul rând, un guvern nu va plăti oameni ca să contrazică direct, sau chiar numai indirect, ceea ce prin mijlocirea unei sumedenii de preoți angajați ori dascăli de religie este proclamat de la toate amvoanele; pentru că așa ceva, în măsura în care ar avea efect, ar trebui să facă inefficientă acea primă orânduire. Căci se știe că judecățile nu se anulează una pe alta numai prin opoziția contradictorie, ci și prin cea pur și simplu contrarie: de pildă, judecata „roza este roșie“ nu este contrazisă numai de aceasta: „ea nu este roșie“; ci chiar și de aceasta: „ea este galbenă“, care face tot atât, ba mai mult. De aici principiul *improbat secus docentes* [„este respinsă doctrina contrară“^a]. Dar astfel filozofii de universitate se pomenesc într-o situație cu totul aparte, al cărei pretins secret poate fi pus aici, odată, în cuvinte. În toate celelalte științe, profesorii au pur și simplu datoria de a preda, potrivit forțelor și putinței lor, ceea ce este adevărat și corect. Numai cât privește profesorii de filozofie acest lucru trebuie înțeles *cum grano salis* [„cu un grăunte de sare“]. Căci în cazul filozofiei este vorba de circumstanțe cu totul aparte care se bazează pe faptul că problema științei ei este aceeași cu cea în privința căreia și religia oferă, în felul ei, lămuriri; de aceea am caracterizat-o pe aceasta din urmă ca metafizică a poporului^b. Prin urmare, e drept că și profesorii de filozofie trebuie să predea ceea ce este adevărat și corect: dar tocmai asta trebuie să fie în fond și în esență totuna

^a) Parte din articolul 10 al *Confessio Augustana*, principala profesiune de credință a Bisericii Luterane.

^b) Vezi Arthur Schopenhauer, *Lumea ca voință și reprezentare*, trad. Radu Gabriel Pârvu, Humanitas, București, 2012, vol. II, pp. 178 și urm.

cu ceea ce propovăduiește și religia națională, care doar este de asemenea adevărată și corectă. De aici a izvorât acea declarație naivă din anul 1840 a unui profesor de filozofie foarte reputat, pe care am menționat-o deja în *Critica filozofiei kantiene*: „Dacă o filozofie neagă ideile fundamentale ale creștinismului, ea este fie falsă, fie, *chiar dacă ar fi adevărată, este totuși inutilizabilă*.“^a Vedem aici că adevărul ocupă în filozofia de universitate numai o poziție secundară, iar, dacă se cere, trebuie să se ridice pentru a face loc unei alte proprietăți. – Așadar, asta deosebește, în universități, filozofia de toate celelalte științe care au încăput în catedrele ei.

Drept urmare, câtă vreme va exista Biserica, se va putea preda în universități numai o astfel de filozofie care, elaborată în perpetuă considerație față de religia națională, se desfășoară, în esență, în paralel cu ea, și care de aceea – întocmită eventual nedeslușit, straniu împodobită și făcută astfel greu de înțeles – nu este niciodată în fond și în principiu altceva decât o parafrază și o apologie a religiei naționale. Celor care predau supuși acestor îngrădiri nu le rămâne deci nimic altceva de făcut decât să caute noi întorsături și forme dedesubtul cărora să adune conținutul, înveșmântat în expresii abstracte și făcut astfel searbăd, al religiei naționale, care atunci se cheamă filozofie. Dar dacă vreunul sau altul vor să mai facă ceva pe lângă toate acestea, atunci ei fie vor divaga în domenii învecinate, fie se vor refugia în fel și chip de ghidușii inocente, cum ar fi efectuarea unor dificile calcule analitice despre echilibrul reprezentărilor în mintea umană și [alte] asemenea divertismente. Până una alta, filozofii de universitate, mărginiți

^a) Vezi *Lumea ca voință ...*, ed. cit., vol. I, p. 565, notă.

în așa măsură, rămân cât se poate de mulțumiți cu situația dată; fiindcă seriozitatea propriu-zisă constă pentru ei în a câștiga onorabil un trai cinstit pentru sine, nevastă și copil și în a se bucura, deopotrivă, de un oarecare prestigiu în fața oamenilor; în schimb, firea adânc frământată a unui filozof adevărat, pentru care marea și deplina seriozitate constă din căutarea unei deslușiri a existenței noastre pe cât de enigmatică, pe atât de precară, ei o socotesc printre fapăturile mitologice; dacă nu cumva cel împovărat cu o astfel de fire, de-ar fi să le treacă pe dinainte, nu le-ar apărea ca unul stăpânit de monomanie. Căci probabil că, de regulă, nu este om căruia să-i plesnească mai puțin prin cap faptul că filozofia poate fi luată în serios într-un asemenea chip decât docentului în domeniu; tot așa cum cel mai necredincios dintre creștini obișnuiește să fie papa. De aceea și ține de cazurile cele mai rare ca un filozof adevărat să fi fost în același timp și un docent în filozofie.[†] Faptul că tocmai Kant întruchipează acest caz excepțional l-am discutat deja, împreună cu temeiurile și urmările acestei chestiuni, în al doilea volum al operei mele prin-

†) Este cu totul natural ca pe măsură ce i se cere mai multă evlavie unui profesor, cu atât i se va cere mai puțină erudiție; – la fel cum pe vremea lui Altenstein era îndeajuns să fi familiarizat cu absurditatea hegeliană. Dar de când erudiția poate fi înlocuită de evlavie la conferirea posturilor de profesor, domnii nu se mai întrec în cea dintâi. – Mai bine s-ar menaja *tartufii* și s-ar întreba: „cine ne va crede că noi în *asta* credem?“ – Faptul că *domnii* sunt profesori îi privește pe cei care i-au făcut: eu îi știu numai de scriitorii proști, a căror influență o combat. – Eu am căutat *adevărul*, nu un profesorat: pe acest fapt se bazează în ultimă instanță diferența între mine și așa-numiții filozofi postkantieni. Asta se va recunoaște, cu timpul, din ce în ce mai mult.

cipale, cap. 17, p. 162^a. De altminteri, cunoscuta soartă a lui Fichte este o dovadă pentru existența condiționată, dezvăluită mai sus, a oricărei filozofii de universitate; cu toate că, în fond, el a fost un simplu sofist, nu un filozof adevărat. Căci în filozofarea lui el a cutezat să treacă cu vederea dogmele religiei naționale: drept consecință a urmat demiterea lui și, pe deasupra, insultele plebei. Iar pedeapsa a și prins la el, întrucât, după angajarea sa ulterioară la Berlin, Eul absolut s-a transformat foarte docil în bunul Dumnezeu și întreaga doctrină a căpătat în genere un lustru cât se poate de creștin, demonstrat în special de cartea *Îndreptar pentru viața binecuvântată*^b. Mai este remarcabil în cazul lui și faptul că i s-a considerat drept delict principal propoziția cum că Dumnezeu nu ar fi altceva decât însăși ordinea morală a lumii; în timp ce ea este totuși doar puțin diferită de cuvântul Evanghelistului Ioan: „Dumnezeu este iubire”^c. Aceeași soartă a avut-o în 1853 la Heidelberg și docentul privat Fischer, căruia i s-a retras *ius legendi* [„dreptul de a ține prelegeri”] din pricină că preda panteismul. Deci deviza este: „Mănâncă-ți budinca, sclavule, și dă mitologie iudaică drept filozofie!”^d – Dar hazul chestiunii este că oamenii aceștia se

^a) Vezi trad. rom. cit., vol. II, p. 180.

^b) *Îndreptar pentru viața binecuvântată sau Doctrina religiei* (1806).

^c) 1 Ioan 4, 8.

^d) Bazat pe un vers al lui Matthew Prior, din poemul *Merry Andrew*: „But Eat your Pudding, Slave; and Hold your Tongue!” Vezi Matthew Prior, *Poems on Several Occasions*, 1718, p. 195. Expresia apare și la Johann Gottfried Seume, *Ein Spaziergang nach Syrakus im Jahre 1802*, ed. a treia, 1811, p. 114.

numesc filozofi, iar în această calitate își dau cu părerea și despre mine, anume cu o mină de superioritate, ba fac pe grozavii în ce mă privește, iar vreme de patruzeci de ani nici n-au catadicsit măcar să-și plece ochii asupra mea, socotindu-mă nedemn de atenție. – Dar statul mai trebuie să-i și protejeze pe ai săi și ar trebui, prin urmare, să dea o lege care să interzică să luăm profesorii de filozofie peste picior.

Este, așadar, lesne de întrevăzut că în asemenea circumstanțe filozofia de catedră nu prea are încotro decât să se poarte

*Wie eine der langbeinigen Cikaden,
Die immer fliegt und fliegend springt –
Und gleich im Gras ihr altes Liedchen singt*
[„Ca una din gângăniile-acele cu prelungi picioare
Ce zboară-ntruna și tot cad pe pântec,
Cântându-și iar în iarbă vechiul cântec“^{a)}].

Ce e îngrijorător în această chestiune este pur și simplu posibilitatea, ce trebuie totuși admisă, ca pătrunderea ultimă accesibilă omului în natura lucrurilor, în esența lui proprie și cea a lumii, să nu coincidă întocmai cu doctrinele ce în parte au fost destăinuie străvechiului și mărunțului popor al evreilor, și în parte au apărut la Ierusalim acum 1800 de ani. Pentru a secera dintr-odată această îndoială, profesorul de filozofie Hegel a inventat termenul de „religie absolută“, prin care și-a și atins scopul, căci publicul și-l cunoștea: iar pentru filozofia de catedră ea

^{a)} Johann Wolfgang von Goethe, *Faust*, trad. Lucian Blaga, Humanitas, București, 2015, p. 29, vv. 288–290.

Cuprins

Notă asupra ediției 5

PARERGA ȘI PARALIPOMENA

DESPRE FILOZOFIA DE UNIVERSITATE 9

SPECULAȚIE TRANSCENDENTĂ

DESPRE INTENȚIONALITATEA APARENTĂ

DIN DESTINUL INDIVIDULUI. 99

ESEU DESPRE VEDEREA DE SPIRITE

ȘI ALTELE CONEXE. 137